Impact Factor - 6.261
ISSN - 2348-7143
INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

RESEARCH JOURNEY

INTERNATIONAL E-RESEARCH JOURNAL
PEER REFREED & INDEXED JOURNAL
February - 2019
SPECIAL ISSUE- 138

Effect of Demonetisation on Indian Economy

Guest Editor :
Dr. R. N. Bhavare
Principal
M.V.P. Samaj's K.G.D.M. Arts,
Commerce & Science College, Niphad
Tal. Niphad, Dist. Nashik [M.S.] INDIA

Chief Editor :
Dr. Dhanraj T. Dhangar
Yeola, Dist. Nashik (MS) India.

Executive Editor of the issue :
Prof. S.E. Brahmankar
Head, Dept. of Commerce
Prof. A. L. Gaikwad
Head, Dept. of Economics
M.V.P. Samaj's K.G.D.M. Arts,
Commerce & Science College, Niphad,
Tal. Niphad, Dist. Nashik [M.S.] INDIA

RESEARCH JOURNEY

This Journal is indexed in :
- UGC Approved Journal
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

SWATIDHAN PUBLICATIONS

Scanned by CamScanner

Impact Factor – 6.261 ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

February -2019 Special Issue – 138

Effect of Demonetisation on Indian Economy

Guest Editor:
Dr. R. N. Bhavare
Principal
M.V.P. Samaj's K.G.D.M. Arts, Commerce & Science College,
Niphad, Tal. Niphad, Dist. Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editor of the issue:
Prof. S.E. Brahmankar
Head, Dept. of Commerce
M.V.P. Samaj's K.G.D.M. Arts, Commerce & Science College,
Niphad, Tal. Niphad, Dist. Nashik [M.S.] INDIA

Prof. A. L. Gaikwad
Head, Dept. of Economics
M.V.P. Samaj's K.G.D.M. Arts, Commerce & Science College,
Niphad, Tal. Niphad, Dist. Nashik [M.S.] INDIA

Chief Editor:
Dr. Dhanraj Dhangar (Yeola)

SWATIDHAN INTERNATIONAL PUBLICATIONS

For Details Visit To : www.researchjourney.net

© All rights reserved with the authors & publisher

Scanned by CamScanner

'RESEARCH JOURNEY' *International E- Research Journal*
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 138- Effect of Demonetisation on Indian Economy
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
February-2019

INDEX

No.			
1	Demonetisation in India	Dr. Girishkumar Rana	05
2	A Research Paper on Inventory Turnover Ratio of the Selected Tea Companies in India	Jignesh Vaghela & Prin. Dr. K.N.Chavda	18
3	Demonetization: A Structural Transformation of Economy	Dr. Bhavini Patel	25
4	A Critical Study of Social Impact of Demonetization in India	Dr.Yamini Pandey	29
5	Impact of Demonetisation on the Indian Economy	Dr. Vyankatesh More	34
6	A Review on the Impact of Demonetization on Indian Economy	Prof. A. L. Gaikwad	38
7	Impacts of Demonetization on Various Sectors in Indian Economy	Prof.Smt.S.E.Brahmankar	41
8	Demonetization: Effects on Indian Economy	Prof.R. A. Ahire	44
9	A Study of Demonetization and Its Effect with Reference to Unorganized Sector in Nasik	Dr. Chandrakant Chaudhari	48
10	Impact of Demonetization on Rural India	Dr. Rupali R. Shinde	52
11	Demonetization and its Impact on Marketing, Banking and Economy	Dr. Smt. S. A.Gaikwad	55
12	Impact of Demonetization on Indian Economy	Dr. M.B.Wagh	59
13	Impact of Demonetization on Indian Agricultural Sector	Dr. Parag Kadam	63
14	People Choice on Career: A Comparative Study	Mr. Vishvnath Borse	67
15	Impact of Demonetization in Agriculture	Prof. Pundlik Bagul	71
16	Demonitisation and its Impact on Various Sector	Dr. Jyoti Pawar	73
17	Demonetisation and Promotion of Cashless Economy	Prof. Manoj Gawale	76
18	Demonetisation : Challenges for Cashless Economy in Rural India	H. R. Netare	81
19	Sectoral Implications of Demonetization Agricultural, Industry, Service, Small Scale Sector etc.	Asst. Prof. Y.S.Jadhav	85
20	Impact of Demonetization on Direct Taxes	Prof. Gopal Layare	88
21	Impact of Demonetization on Retail Marketing	Mrs. Tejasweeta Mundhe	92
22	Two Sides of Demonetization in Indian Economy	Prof. M.B. More	96
23	Need of Demonetisation and Impact on Various Sectors in India	Prof. Nitin G. Chaudhari	99
24	Demonetization: A Move in Haste	Prof. Anil B Jadhav	103
25	Demonetisation : Indian Economy	Prof. R. T. Tuplondhe	106
26	Implication of Demonetisation on Agriculture Sector	Ms. Sonali Kasbe	109
27	Demonetization: an Overview	Prof. S. R. Sakhala	115
28	Macro-Economic Impact of Demonetisation on India's Manufacturing MSMES : an Inspection	Anusuya Biswas	119
29	India Since Demonetization of 2016	Ms. Vandita Mishra	120
30	भारतीय अर्थव्यवस्था आणि विमुद्रीकरण	डॉ.अमित कवठाळे	121
31	भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील विमुद्रीकरणाचे परिणाम : एक अभ्यास	डॉ.लता कमलापुरे	124
32	विमुद्रीकरण : कारणे, परिणाम आणि वास्तव	डॉ.दिपक कारे	128
33	भारतीय अर्थव्यवस्था : एक दृष्टीकोन	Dr. Shivaji Thore	133

Scanned by CamScanner

34	कॅशलेस अर्थव्यवस्था	डॉ.मनीषा आहेर	136
35	नोटबंदी - भारतीय अर्थव्यवस्थेवर केलेले विनाकारण सर्जिकल स्ट्राईक	डॉ.बी.सी.आहेर	140
36	भारतीय शेती क्षेत्रावर नोटाबंदीचा झालेला परिणाम	प्रा.श्रीमती मंजुषा भंडारे	142
37	नोटाबंदीचा ग्रामीण अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	प्रा.सुनील कर्डक	144
38	भारत के कृषी क्षेत्र में विमुद्रीकरण का प्रभाव	प्रा. नितीन वामन	147
39	नोटाबंदी (विमुद्रीकरण\निश्चलनीकरण)	प्रा.कृष्णा पाडवी	150
40	निश्चलनीकरणाचा भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम : चिकित्सक अभ्यास	प्रा.प्रविण आहेर	156
41	नोटाबंदीमुळे अल्पभूधारक व भूमीहीन मजूरांवर झालेला परिणाम	प्रा.अतुल आहेर	159
42	विमुद्रीकरणाचे भारतीय शेतीक्षेत्रावरील परिणाम	प्रा.शशिकांत सांगळे	162
43	भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील नोटाबंदीचे आर्थिक परिणाम	प्रा.उषा आहेर	165
44	नोटाबंदीतून कॅशलेस अर्थव्यवस्थेच्या दृष्टीने वाटचाल	प्रा.योगेश आहेर	168

Our Editors have reviewed paper with experts' committee, and they have checked the papers on their level best to stop furtive literature. Except it, the respective authors of the papers are responsible for originality of the papers and intensive thoughts in the papers. Nobody can republish these papers without pre-permission of the publisher.

- Chief & Executive Editor

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 138- Effect of Demonetisation on Indian Economy
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
February-2019

नोटबंदीतून कॅशलेस अर्थव्यवस्थेच्या दृष्टीने वाटचाल

प्रा. योगेश भाऊसाहेब आहेर
वाणिज्य विभाग
के. के. वाघ कला, वाणिज्य, विज्ञान व संगणक विज्ञान
महाविद्यालय, चांदोरी ता. निफाड जि. नाशिक

गोषवारा :–

नोटबंदी एक प्रक्रिया आहे. ज्याद्वारे चलनाची मालिका कायदेशीरा चलन होणार नाही. ८ नोव्हेंबर २०१६ रोजी भारत सरकारने जाहिर केले की ५०० आणि १००० रूपयांच्या नोटा कायदेशीर चलन राहणार नाहीत याची घोषणा सरकारने केली होती. त्यामागील उद्दीष्ट काळापैसा काढून टाकणे, बनावट चलनी नोटांचे परिसंचरण समाप्त करणे, मनी लॉडरिंग कमी करणे, कर टाळण्याचे प्रमाण कमी करणे, कार्डस आणि इलेक्ट्रानिक पेमेंटस् करणे याचा परिणाम म्हणून जोखीम आणि त्याच्याशी संबंधीत खर्च कमी होईल. हे उद्दीष्ट आहे. तसेच नोटबंदीमुळे भारतातील डिजीटल बँकिंग सेवा सुविधा याचा मार्ग प्रशस्त केला आहे. आणि यातून शोधनिबंधात कॅशलेस अर्थव्यवस्था निर्माण होण्यास कशी मदत झाली आहे. याचा अभ्यास केला आहे.

प्रस्तावना :–

नोटबंदी म्हणजे चलनात प्रचलित असलेल्या विशिष्ट नोटा निश्चलीत करणे होय. अशा प्रकारचा प्रयोग भारतात इ.स.१९४६, १९७८ आणि २०१६ मध्ये करण्यात आलेला आहे. इ.स. १९४६ आणि १९७८ मधील निश्चलीकरणाचा परिणाम समाज्यातील १०००, ५००० आणि १०००० अशा नोटांचा व्यवहार करणा–या लोकांवर दिसून येतो. त्याकाळात तंत्रज्ञानाचा विकास झालेला नसल्यामुळे नोटबंदीतून कॅशलेस अर्थव्यवस्थेकडे जाणे अशक्य प्राय होते. पण आज माहिती व तंत्रज्ञानाचा क्रांतीकारी विकास झाला आहे. चलन व्यवहारात डिजीटल बँकिंग सेवा असल्यामुळे कॅशलेस अर्थव्यवस्थेकडे जाण्याचा मार्ग प्रशस्त केला आहे. डिजीटल बँकिंगचा समाजामध्ये जसा –जसा प्रसार होत गेला तसा–तसा शक्य असणा–या लोकांकडून कॅशलेस व्यवहाराचा उपयोग केला जाऊ लागला. इ.स. २०१६ मधील नोटाबंदीने कॅशलेस पध्दतीने आर्थिक व्यवहार वाढण्यास मोठी मदत झालेली दिसून येते. नोटबंदीच्या मागे एक प्रमुख कारण भारतीय अर्थव्यवस्थेची कॅशलेस अर्थव्यवस्थेकडे वाटचाल करणे हे सांगण्यात आले. म्हणून प्रस्तृत शोधनिबंधात नोटबंदीतून कॅशलेस अर्थव्यवस्था निर्माण होण्यास कशी मदत झाली आहे याचा चिकित्सक अभ्यास करण्याचा प्रयत्न केला आहे.

गृहितके :–

१) डिजीटल बॅंकिंगच्या विकासामुळे कॅशलेस व्यवहार वाढले आहे.

२) २०१६ च्या नोटबंदीमुळे कॅशलेस अर्थव्यवस्थेची वाटवचाल गतीमान झाली आहे.

उद्दीष्ट :–

१) कॅशलेस अर्थव्यवस्था समजून घेणे.

२) भारतातील कॅशलेस अर्थव्यवस्थेचा आढावा घेणे. विशेषत: २०१६च्या नोटबंदीनंतर कॅशलेस अर्थव्यवस्थेत झालेला वाढीचा आढावा घेणे.

Scanned by CamScanner

अभ्यासपध्दती :–

प्रस्तृत शोधनिबंधासाठी विश्लेषणात्मक पध्दतीचा उपयोग केला असून तथ्य संकलनाची दुय्यम साधने वापरण्यात आली आहे. त्यात संदर्भग्रंथ, शोधनिबंध, नियतकालिके, मासिके, इंटरनेट आणि वर्तमानपत्रांचा समावेश आहे.

कॅशलेस अर्थव्यवस्था म्हणजे काय?

कॅशलेस अर्थव्यवस्था म्हणजे ज्यामध्ये कार्ड किंवा डिजीटल माध्यामांचा वापर करून सर्व व्यवहार केले जातात. ज्यामुळे भौतिक चलनाचा संचय कमी होईल आणि कर टाळण्याच्या घटनांचेही प्रमाण कमी होईल. कारण आर्थिक संस्था आधारित अर्थव्यवस्थेतील व्यवहारही कॅशलेस होत आहे. कालांतराने काळापैसा निर्माण होण्याला लगाम बसेल आणि स्थावर मालमत्तेच्या किंमती कमी होतील. कारण जास्तीत जास्त काळापैसा स्थावर मालमत्तेत गुतविला जातो ज्यामुळे स्थावर मालमत्तेच्या किंमती वाढतात. तसेच कॅशलेस व्यवहारांमुळे बँकिंग सेवांची सार्वभौम उपलब्धता उलब्ध होईल कारण डिजीटल व्यतिरिक्त इतर कोणत्याही भौतिक संचनेची गरज नाही. देयके सहजपणे दिली जाऊ शकतात आणि संकलित केली जाऊ शकतात. त्यात पारदर्शकता आल्यामुळे भ्रष्टाचार आपोआपच कमी होईल. त्यामुळे लोकांना पैसे भरण्यासाठी किंवा पैसे मिळविण्यासाठी लांबलचक प्रक्रयेतून जावे लगणार नाही.

रोख व्यवहारातील अवलंबित्व कमी करण्यासाठी सरकार विविध स्तरावर काम करीत आहे. भारतातील सर्व किरकोळ देयकांसाठी भारतात राष्ट्रीय पेमेंट कॉर्पोरेशन संस्था (एन. सी. आय) आहे. भारतीय रिझर्व्ह बँक (आर. बी. आय) आणि भारतीय बँक असोसिएशनच्या मार्गदर्शनाखाली हया संस्थेची स्थापना झाली आहे. आणि कार्ड पेमेंटसह देशाच्या विविध किरकोळ पेमेंट सिस्टीमसाठी केंद्रीकृत आधारभूत संरचना प्रदान करण्यासाठी भारतीय रिझर्व्ह बँकेच्या मार्गदर्शनाखाली स्थापना केली गेली.एन. सी. पी. आय कडून किरकोळ पेमेंटमध्ये एकसारखेपणा आणि मानकीकरण करून अधिक कार्यक्षमता आणण्याची आणि ग्राहकांच्या सोयीसाठी देयकांच्या तंत्रामध्ये नाविन्यता आणून मोठया प्रमाणावर त्याचा प्रचार व प्रसार करणे अपेक्षित आहे.

संपूर्ण कॅशलेस अर्थव्यवस्थेकडे जाण्यासाठी वेळ लागेल तरी ,शहरी भागात कॅशलेस क्षेत्रे म्हणून रूपांतर करण्यासाठी प्रंयत्न केले पाहिजेत. भारत सरकारच्या जी. डी. पी. ७०: शहरी भागातून येतो तर सरकार त्यास कॅशलेसमध्ये रूपांतरीत करू शकेल, असे झाल्यास ही मोठी कमाई असेल. नॅशनल पेमेंटस कॉर्पोरेशन ऑफ इंडियाने अलीकडे प्रक्षेपित केलेल्या युनिफाईड पेमेंटस इंटरफेस डिजीटल संदेशास मजकूर पाठविण्यासारखे सोपे केले आहे. सरकारने डिजीटल पेमेंटवर सेवा कर, खरेदीवर सवलत आणि इतर सवलती घोषित केल्या आहेत. तसेच अर्थव्यवस्थेतील डिजीटल पेमेंटसचा वापर अधिक वाढविण्यासाठी आराखडा तयार करण्यासाठी मुख्यमंत्र्यांची उच्चस्तरीय समिती तयार केली गेली.

डिजीटल पेमेंटसच्या विविध पध्दती –

१) **तात्काळ भरणा सेवा (आय. एम. पी. एस.)** :– मोबाईल फोनद्वारे तात्काळ इंटरबॅंक इलेक्ट्रानिक फुंड ट्रान्सफर सेवा आहे. हे ए.टी. एम, इंटरनेट बॅंकिंग इत्यादी सारख्या इतर माध्यमाद्वारे देखील केले जात आहे.

२) **युनिफाईड पेमेंटस इंटरफेस (यु. पी. आय)** ही भारतातील नॅशनल पेमेंटस कॉर्पोरेशन ऑफ इंडिया (एन. पी. सी.आय) ने सुरू केलेली एक सिंगल विंडो मोबाईल पेमेंट सिस्टीम आहे.

३) एटीएम कार्ड किंवा डेबिटकार्ड यासारखे ठेव खात्याशी जोडलेले कोणतेही कार्ड बॅंकेद्वारे दिली जातात. त्यात क्रेडिटकार्ड हे थेट ठेव खात्याशी जोडलेले नसते.

Scanned by CamScanner

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 138- Effect of Demonetisation on Indian Economy
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
February-2019

४) मोबाईल बँकिंचा उपयोग स्मार्टफोन किंवा इतर भ्रमणध्वनीच्या माध्यमातून बँकिंग कार्य करण्यासाठी, शिल्लक खाते रक्कम देखरेख करणे, खात्यांमधील निधी हस्तांतरीत करणे, बिल भरणे आणि एटीएम शोधणे (देयके) यासाठी केला जातो.

डिजीटल पेमेंटसचे सरासरी आकारमान

डिजीटल बँकिंग	डिसेंबर २०११	नोव्हेंबर २०१६
एडरुै	८२६६	८९८०
न्च्	२९६२	३१५०
ब्तके	१४५२	१७१४
डवइपसम ठंदापदह	७२०४	१७२०७

स्त्रोत:— आर.बी.आय बेबसाईट

वरील तक्ता डिसेंबर २०११ आणि नोव्हेंबर २०१६ दरम्यानचे डिजीटल पेमेंटसचे सरासरी आकारमान दर्शविते यावरून असे समजते की, भारतात नोटबंदीनंतर डिजीटल बँकिंगमध्ये मोबाईल बँकिंगचा मोठयाप्रमाणावर कल वाढलेला आहे.

इलेक्ट्रनिक देयके (किंमत कोटमध्ये)

कालावधी	NEFT	IMPS	UPI	डेबिटकार्ड व क्रेडिटकार्ड	प्रीपेड पेमेंट इंस्ट्रूमेंटस	मोबाईल बँकिंग	एकूण
नोव्हेंबर २०१६	८८०७८४	३२४८०	९१	३५२३६	१३२१	१२४४८५	१०७४३९६
डिसेंबर २०१६	११५३७६३	४३१९२	७००	५२२२४	२१२५	१३६५८८	१३८८५९३
जानेवारी २०१७	११३५५०८	४९१२५	१६५९	४८१२४	२०९९	१२०६६६	१३५७१८१
फेब्रुवारी २०१७	१०८७७९१	४८२२१	१९०२	३९१४७	१८७४	१०८०००	१२८६९३८
मार्च २०१७	१६२१४५०	५६४६८	२०९१	४१६२४	२१४८	१४९९८९	१८८२०७१
एप्रिल २०१७	१२१५६१७	५६२०६	२१९९	४३१३६	२२३३	१४४३३७५	१४६३७६६
मे २०१७	१२४१०८१	५८९५५९	२७६५	४५०८५	२५२६	१९४०६५	१५४४०८१
जून २०१७	८७९६१६	४८९८२	२५५३	३४८९०	२०११	९२२५८	१०६०३१०

स्त्रोत : — रिझर्व्ह बँकेच्या माहितीच्या आधारावर (२७ जून २०१७ पर्यंतची सुधारीत माहिती) (बिझनेस लाईन)

वरील तक्त्यावरून असे दिसून येते की छम्थ्ज च्या माध्यमातून व्यवहारात हळूहळू नोव्हेंबर २०१६ ते जून २०१७ दरम्यान चढ–उतार होत असल्याचे दिसून आले आहे. छम्थ्ज चा वापर हळूहळू नोटबंदीच्या काळात आणि त्यानंतरही वाढला आहे. तसेच न्च् मध्ये जागरूकता आणण्याच्या प्रयत्नांना यश आले आहे कारण नोव्हेंबर २०१७ मध्ये ९१ व्यवहारावरून उल्लेखनीय वाढ झाली आहे. आणि २०१७ मध्ये २५५३ इतके व्यवहार झाले आहेत. इलेक्ट्रानिक पेमेंटस मार्च २०१७ मध्ये सर्वाधिक आहेत व २०१७ नंतर त्यात घट झाली.

भारतामधील चलनक्षम दस्तऐवजांच्या माध्यमातून म्हणजे चेक, ड्राफ्ट, हुंडी अशा चलनक्षम दस्तऐवजांतून ६०: कॅशलेस व्यवहाराचे प्रमाण आहे. इलेक्ट्रानिक पेमेंटचाही त्याचप्रकारे उपयोग होतांना दिसून

Scanned by CamScanner

येत आहे. बॅंकेच्या NECS, NCC, NECS अशा वेगवेगळया इलेक्ट्रानिक पेमेंटच्या सेवा–सुविधा बॅंकेने विकसित केल्या आहेत.

तसेच RTGS, मोबाईल बॅंकिंग पध्दत, प्रीपेड पेमेंट पध्दत इत्यादी डिजीटल बॅंकिंगच्या विकासामुळे कॅशलेस व्यवहार वाढले आहे. आणि २०१६च्या नोटाबंदीमुळे कॅशलेस अर्थव्यवस्थेला चालना मिळाली आहे.

निष्कर्ष :–

कॅशलेस अर्थव्यवस्थेमुळे मनी लॉडरिंग कमी होते. बनावट चलनी नोटांचे परिसंचरण समाप्त करणे, दहशतवाद्यांना मिळणारा निधी थांबविणे, व्यवहारात पारदर्शकता आणणे, कर टाळण्याचे प्रमाण कमी होईल. क्रेडिट कार्डचा वापर वाढला जाईल. जो लोकांच्या व्यवहारातील रोख रक्कम निश्चितपणे कमी करेल याचा परिणाम म्हणून जोखीम आणि त्याच्याशी संबंधीत खर्च कमी होईल. परंतू भारताला कॅशलेस अर्थव्यवस्था बनविण्यासाठी इंटरनेट कनेक्शन आणि आर्थिक साक्षरतेची कमतरता आहे. जन धन योजनेद्वारे बॅंक खाती उघडली असली तरी त्यातील बहुतेक खात्यांवर व्यवहार चालु नाहीत. जोपर्यंत मोठया प्रमाणावर बॅंक खाते चालु होत नाही तोपर्यंत कॅशलेस अर्थव्यवस्था शक्य नाही.

तसेच भारतात किरकोळ विक्रेतही आहेत इलेक्ट्रानिक पेमेंटच्या सुविधात गुंतवणूक करण्यासाठी त्यांच्याकडे पुरेसे स्त्रोत नाही. बहुतेक कार्डधारक कार्ड वापरण्यास घाबरतात. क्रेंडिटकार्ड वापरणा–यांना त्याच्या फायदयांबद्दल माहिती नसते.

भारतातील खाजगी बॅंक कंपन्याद्वारे संबंधीत बॅंकांच्या वेबसाईटवर वापरल्या जाणा–या डिजीटल वॉलेट किंवा पेमेंट गेटवेजच्या प्रवेशाच्या अभावामुळे बॅंक खात्याच्या वापरावर प्रतिबंध असु शकतात. नियमकांना बॅंकांनी घेतलेल्या अशा भाडेकरू शोधणांच्या (पेमेंट) विरूध्द उभे राहणे आवश्यक आहे.

RESEARCHJOURNEY

संदर्भ :

१. अंजनाबेदी ''भारतातील डेमोनेटाईझेशन'' EPRA International Journal of Economic and Business
२. Review, vol -5 issue -1, January 2017, www.eprawisdom.com
३. http:// www.business-standard .com/article/Economy-Policy
४. http:// www.visa.co.in/aboutvisa/research/include/Digital Payments India pdf.
५. 4½ RadhikaMerwin, BL Research bureau.Business line, 29th June 2017.

Scanned by CamScanner